

Merjenje teže kaznivih dejanj v Sloveniji

Mateja Zorč,¹ Nace Čebulj,² Matevž Bren³

Kriminalitetno število, tj. število prijavljenih kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev, je ena izmed metod, ki se najpogosteje uporablja za preučevanje obsega in trenda kriminalitete na določenem območju ter za meddržavne primerjave stopnje kriminalitete. Zaradi preprostih izračunov (različna kazniva dejanja se seštevajo ne glede na težo) so rezultati takih netehtanih metod vprašljivi. Zato smo v raziskavi s Thurstonovo metodo poskušali oceniti, kako Slovenci zaznavajo teže 15 kaznivih ravnanj. Raziskava je bila opravljena na nereprezentativnem vzorcu. Veljavnost izbrane metode in dobljenih rezultatov pa smo potrdili z visoko povezanostjo izračunanih tež in zagroženih kazni po slovenski zakonodaji, z visoko negativno povezanostjo tehtanega indeksa kriminalitete z BDP-jem v Sloveniji in visoko korelacijo naših rezultatov z rezultati študije, ki je bila opravljena leta 2000 v Hongkongu. Za obdobje 2004–2014 smo izračunali tehtani indeks kriminalitete in tako pri preučevanju obsega kriminalitete v Sloveniji prvič upoštevali teže kaznivih ravnanj glede na zaznavo prebivalcev Slovenije. Podobne analize bi bile smiselne tudi pri meddržavnih primerjavah in pri raziskovanju razlik obsega kriminalitete.

Ključne besede: obseg kriminalitete, meddržavne primerjave, teže kaznivih dejanj, Thurstonova metoda

UDK: 343.9

1 Uvod

1.1 Opis problema

Merjenje kriminalitete je celoten proces zbiranja in evidentiranja podatkov, urejanja, analiziranja, pojasnjevanja in objavljanja rezultatov analiz. Statistika kriminalitete je v tem procesu rezultat analiziranja zbranih podatkov, ki zajema tudi statistiko kaznivih dejanj (Brvar, 2013). Le-to je v kazenskem zakoniku opredeljeno kot človekovo protipravno dejanje, ki ga zakon zaradi nujnega varstva pravnih vrednot določa kot kaznivo dejanje in hkrati določa njegove znake ter kazen za krivega storilca (Kazenski zakonik (KZ-1), 2008). Prav predpisana višina kazni je pogosto edini kazalnik teže določenega kaznivega dejanja, ta pa ni nujno skladna z dejanskim dojemanjem teže tega dejanja v družbi (Kwan, Ip in Kwan, 2000). S tem se strinja tudi Pečar (1992), ki trdi, da je resnica o kriminaliteti drugačna od tiste, ki nam jo predstavljajo formalni mehanizmi družbene kontrole.

Kriminaliteta predstavlja negativen vidik socialnega življenja, narava in intenzivnost tega pojava pa se kaže v dojemanju oz. zaznavi vsakega posameznika o obsegu in teži kaznivih dejanj (Stylianou, 2003). Kriminalitetno število oz. število prijavljenih kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev je ena izmed metod, ki se najpogosteje uporablja za preučevanje gibanja kriminalitete na določenem območju (Meško, 2008). Pomanjkljivost teh statistik je, da ne upoštevajo oz. ne zaznavajo sprememb v delu policije in sprememb kazenske zakonodaje (Kolenc, Kebe in Bukovnik, 2013). Tovrstne netehtane metode prav tako ne upoštevajo teže kaznivih dejanj, zato stopnja kriminalitete ne omogoča vpogleda v dejansko stanje intenzivnosti kaznivih dejanj oz. dejanske percepcije ljudi (Wilkins, 1980). V nekaterih državah že uporabljajo kompleksnejše metode, ki omogočajo natančno merjenje družbenega zaznavanja kriminalnih dogodkov (Black, 1979; Kwan et al., 2000; Svetek, 2006; Statistics Canada, 2009). Slovenija še nima razvitega podobnega modela za spremljanje in ocenjevanje stopnje kriminalitete, ki bi pri izračunu vključeval tudi oceno teže posameznih kaznivih dejanj (Svetek, 2006).

Seveda ne moremo prezreti naporov in dosežkov na področju statistike zaznavanja in spremljanja kriminalitete v preteklih letih. Prizadevanja za usklajena merjenja kriminalitete v evropskem prostoru so naletela na prenekatero ovire in pomanjkljivosti, predvsem zaradi razlik v zakonodaji, načinov zajemanja podatkov o kriminaliteti in prikazovanja policijskih statistik v evropskem prostoru (Aebi et al., 2014). Težave pri preučevanju meddržavnih razlik nam lahko povzročijo številni dejavniki, kot so npr. kaznivo dejanje, ki je sestavljeno iz več kaznivih dejanj (posilstvo, umor), razlike v strukturi

¹ Mateja Zorč, mag., strokovna sodelavka oddelka za forenziko v družbi Deloitte d.o.o. E-pošta: mzorc@deloittece.com

² Nace Čebulj, mag., mladi raziskovalec, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru in študent doktorskega študijskega programa Družboslovna statistika na Univerzi v Ljubljani. E-pošta: nace.cebulj@fvv.uni-mb.si

³ Dr. Matevž Bren, izredni profesor za statistiko in metode raziskovanja, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru in predstojnik katedre za družboslovje in humanistiko. Je tudi raziskovalec in član programske skupine na Inštitutu za matematiko in fiziko, Slovenija. E-pošta: matevz.bren@fvv.uni-mb.si

in delu organizacij s področja kazenskega pravosodja, razlike policijskega dela v evropskih državah itd. (Mitar, 2002).

Pri primerjanju trendov kriminalitete oz. preučevanju policijskih statistik v različnih državah lahko naletimo na določene pomanjkljivosti: eno kaznivo dejanje lahko v drugi državi zajema več kaznivih dejanj; čas, ko je kaznivo dejanje zapisano v statistiki, povečanje zaznave kaznivih dejanj zaradi trenda rasti zasebne varnostne industrije; delovanje različnih vrst policij znotraj države itd. (Aebi et al., 2014). Najpogostejši način za izračun oz. vpogled v trende kriminalitete, ki ga uporablja kar nekaj držav, predstavlja kriminalitetno število (Brvar, 2013). Prednost te metode je v majhnih meddržavnih razlikah pri definicijah kaznivih dejanj, ki so uporabljene pri izračunu. Meško (2008) in Brvar (2013) navajata, da se kriminalitetno število izračunava za najpogostejša kazniva dejanja: umor, hujši telesni napad, posilstvo oz. spolni napad, tatvina, vlom, rop, tatvina motornega vozila in požig.

Cilj naše raziskave je bilo veljavno in zanesljivo merjenje teže kaznivih dejanj v Sloveniji, izračun kriminalitetnega števila in indeksa kriminalitete, ki bi upošteval težo kaznivih dejanj.

1.2 Policijska statistika in merjenje kriminalitete

V Sloveniji imamo več virov podatkov za uradno statistiko s področja kriminalitete. Poleg statistike državnega tožilstva, ministrstva za pravosodje in uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij je glavni vir podatkov o kriminaliteti uradna policijska statistika. Glavne težave interpretacije uradnih policijskih statistik kriminalitete so njihova nepopolnost in pristranskost (Mitar, 2002). Tudi po mnenju Meška (2008) je ta dokaj nezanesljiv vir podatkov o kriminaliteti, ki med drugim ne vsebuje kaznivih dejanj otrok in ne zajema kaznivih dejanj v cestnem prometu. Skogan (1975) pa podaja, da je vsaka statistika sestavljena iz dela resničnih podatkov in dela napak.

Pri merjenju kriminalitete je napake mogoče pripisovati predvsem nepripravljenosti žrtve, da bi prijavila kaznivo dejanje (Masters in Roberson, 1990), Meško (2008) pa dodaja, da so težave še drugje. V ospredje postavlja predvsem točnost posredovanih podatkov in nizko stopnjo preiskovanosti kriminalitete belega ovrtnika. Pomanjkljivosti uradne statistike kriminalitete lahko pripišemo tudi dejavnikom temnega polja kriminalitete, spremembam v zakonodaji in splošnemu nezupanju v delo policije in ostalih državnih organov (Aebi et al., 2014; Ferme in Kebe, 2012). Težava je zagotovo tudi v tem, da sta statistiki obtoženih in obsojenih oseb ter tistih na prestajanju zaporne kazni ločeni. Ne obstaja torej enovit sistem, ki bi na državni ravni med seboj povezal vse statistike kriminalite-

te (Brvar, 2013). Sekundarne podatke o kriminaliteti (uradne statistike kriminalitete) je zato smiselno uporabiti z ostalimi podatki, npr. viktimološkimi študijami, raziskavami, med drugim tudi za raziskovanje pojavnih oblik in teže kriminalitete v posameznih družbah (Mitar, 2002).

1.3 Zgodovina raziskav s področja merjenja teže kaznivih dejanj

Prvo metodo za merjenje teže kaznivih dejanj sta predstavila Sellin in Wolfgang (1964) leta 1964. Trdila sta, da je treba na ocenjevanje teže kaznivih dejanj kot družbeni problem gledati z vidika njihove razširjenosti (stopnja kriminalitete), hkrati pa upoštevati tudi naravo kaznivih dejanj (viktimizacija, strošek za družbo). Definirala in uporabila sta formalna merila, s katerimi sta merila teže kaznivih dejanj in oblikovala lestvico kaznivih dejanj ter vsakemu pripisala svojo težo (Sellin in Wolfgang, 1964). Njun koncept so podprli tudi Akman, Normandeau in Turner (1968), saj so z raziskavo v Kanadi dobili podobne rezultate. Trdili so, da na novo izračunani indeks kriminalitete in prestopništva predstavlja najboljši način za merjenje kriminalitete v državi. Hoffman in Hardyman (1986) sta se strinjala o tem, da so nekatera kazniva dejanja zaznana kot težja (v primerjavi z zakoni). Z ugotovitvami teh študij se je strinjal tudi Stylianou (2003). Poudarjal je, da si z izračuni uteži vsakega kaznivega dejanja lahko pomagamo pri formiranju zakonodaje, nadzoru in preučevanju kaznivih dejanj »brez žrtev« (npr. neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami). Z njihovo teorijo se ni strinjal Cohen (1988), ki je kot merilo za merjenje teže predlagal uporabo povprečne vrednosti stroškov določenega kaznivega dejanja. Dokazal je, da obstajajo visoke korelacije med percepcijo ljudi o teži in stroški kaznivega dejanja.

Leta 1985 je bila predstavljena ena izmed obširnejših raziskav na področju merjenja teže kaznivih dejanj (Wolfgang, Figlio, Tracy in Singer, 1985). Študija je izpopolnila raziskavo Sellina in Wolfganga (1964) iz leta 1964, saj je vsebovala večji nabor kaznivih dejanj in večje število ljudi, ki so sodelovali v raziskavi. Fishman, Kraus in Cohen (1986) se niso strinjali s tovrstnim pristopom. Trdili so, da razvrščanje oz. ocenjevanje teže velikega števila kaznivih dejanj pri osebah s povprečno inteligenco lahko predstavlja težavo. Hansel (1987) je poudaril, da je teža kaznivih dejanj le ena od desetih dimenzij (nasilje, samopoškodovanje itd.), s katerimi se da ocenjevati kriminaliteto. V svoji študiji je ugotovil, da samo pri zaznavanju teže kaznivih dejanj ne prihaja do odstopanj zaradi razlik v socialnem okolju, mogoče pa jih je bilo zaznati pri ostalih dimenzijah. Parton, Hansel in Stratton (1991) pa so dodali, da je za ocenjevanje tako velikega števila kaznivih dejanj potrebna priprava vseh sodelujočih, saj prihaja do prevelikega posploševanja oz. neupoštevanja različnih socialnih skupin in

njihovega pogleda na teže kaznivih dejanj. Poudarjali so, da mora biti uporabljena metoda jasna, in zagovarjali so koncept enostavnosti uporabljene metode (Parton et al., 1991). Z njimi so se strinjali tudi drugi avtorji in dodali, da morajo biti opisi kaznivih dejanj, uporabljeni v študijah, razumljivi vsem izpraševancem enako, saj so v nasprotnem primeru rezultati vprašljivi (Stylianou, 2003).

V Kanadi od leta 2009 naprej izračunavajo tehtani indeks kriminalitete, izračun uteži temelji na dolžinah predpisanih zapornih kazni in pogostosti posameznih kaznivih dejanj (Statistics Canada, 2009).

1.4 Thurstonova metoda primerjanja v parih

Thurstone in Chave (Thurstone, 1927) sta leta 1927 prva sistematično opisala metodo za merjenje občutkov oz. stališč ljudi, rezultati metode so vrednosti na psihološkem kontinuumu. To metodo, ki temelji na primerjanju parov, za lestvičene stališč uporabljamo še danes, dobljeno lestvico stališč pa imenujemo Thurstonova lestvica. Pri metodi primerjanja v parih je pomembna predvsem natančna opredelitev ocenjevalnih objektov in večje število udeležencev – vsaj 25 (Polič et al., 2010). Posameznik se mora pri vsakem paru objektov odločiti za tistega, do katerega ima pozitivnejše stališče, primerjave objektov pa je treba opraviti za vse možne pare (Krabbe, 2008).

Predpostavka Thurstonove metode primerjanja v parih je naslednja: če se da isti par objektov velikokrat v primerjavo istemu izpraševancu, potem je na psihološkem kontinuumu porazdelitev razlik med vrednostmi primerjav normalna (Thurstone, 1927). Zapisana predpostavka omogoča objektom (v našem primeru kaznivim ravnanjem) pripisati vrednosti na psihološkem kontinuumu, torej na razmernostni ravni merjenja.

V raziskavi, opravljeni leta 2000 v Hongkongu, so primerjali 15 kaznivih dejanj (po njihovi zakonodaji). V vprašalniku kazniva dejanja niso bila podrobneje obrazložena, kar je zagotavljalo, da so izpraševanci ocenjevali kazniva dejanja na podlagi lastne zaznave. Uporabili so Thurstonovo metodo merjenja stališč, saj je enostavna in hitra. Vsak izpraševanec je opravil primerjavo enega kaznivega dejanja z ostalimi štirinajstimi in se je pri vsaki primerjavi moral odločiti za težje kaznivo dejanje. Z uporabo Thurstonove metode so tako vsakemu kaznivemu dejanju pripisali težo oz. utež (Kwan et al., 2000).

Prednost metode primerjanja v parih je tudi enostavno in učinkovito preverjanje notranje veljavnosti. V raziskavi Kwana in sodelavcev (2000) se je Thurstonova metoda izkazala za zanesljivo in veljavno, zato lahko trdimo, da je bila v naši raziskavi uporaba te metode primerna.

1.5 Kratek opis raziskave merjenja teže kaznivih dejanj v Sloveniji

Raziskava je nastala na podlagi študije Kwana in sodelavcev (2000) iz leta 2000. Da bi lahko neposredno primerjali in s primerjavami rezultatov preverili veljavnost svojega merjenja, smo v raziskavo vključili kazniva dejanja (v našem primeru kazniva ravnanja), enaka tistim, ki so bila uporabljena v Hongkongu. V vprašalniku smo uporabili njihov prevod (glej tabelo 1). Tako smo v primerjavo izpraševancem ponudili 15 tipologij kaznivih ravnanj⁴, ki so bile v treh primerih sestavljene iz para kaznivih ravnanj (npr. podkupovanje in korupcija). Ciljna populacija raziskave so bili državljani Republike Slovenije, starejši od 16 let; predpostavili smo, da so 16-letniki že sposobni dojemanja in vrednotenja izbranih kaznivih ravnanj. Anketiranje smo izvedli s spletnim orodjem Ika (www.ika.si) marca 2015 s študenti in profesorji Fakultete za varnostne vede, uporabili pa smo tudi princip snežne kepe. Skupno je v anketi sodelovalo 331 izpraševancev, v celoti izpolnjenih je bilo 290 vprašalnikov. Z zbranimi odgovori smo dobili vsaj 100 primerjav za vsak par kaznivih ravnanj.

V nadaljevanju članka so v poglavju o metodah opisani vprašalnik in način zbiranja podatkov ter umestitev v raziskavo vključenih kaznivih ravnanj v ustrezna kazniva dejanja po slovenski zakonodaji. V rezultatih je podan izračun teže kaznivih ravnanj s pomočjo Thurstonove metode merjenja stališč in izračun tehtanega indeksa kriminalitete. S primerjavo rezultatov, tj. tež kaznivih ravnanj, izračunanih v Sloveniji in Hongkongu, je potrjena veljavnost uporabljene metode. Veljavnost izračunanih tež pa je potrjena s primerjavo tež kaznivih dejanj z zakonsko predpisano kaznijo v Sloveniji⁵ ter za obdobje 2004–2014 izračunanim koeficientom korelacije med netehtanim indeksom kriminalitete in bruto domačim proizvodom⁶. V razpravi so naši rezultati umeščeni v svetovno in slovensko zakladnico znanja na tem področju. V zaključku so podani predlogi slovenski stroki, da v primerjavah uporablja tehtani indeks kriminalitete ter priporočila za nadaljnje raziskovanje – ponovni poskus določitve tež novega nabora kaznivih dejanj, usklajenega z European Sourcebookom (Aebi et al., 2014) na reprezentativnem vzorcu slovenskih državljanov.

⁴ Zaradi razlik v kazenskih zakonodajah (vsa v hongkonško raziskavo vključena kazniva dejanja niso opredeljena v slovenskem kazenskem zakoniku (KZ-1, 2008) in jih zato ne moremo uvrstiti med kazniva dejanja) uporabljamo poimenovanje kazniva ravnanja, ki poleg kaznivih dejanj vključujejo tudi prekrške in disciplinske prestopke.

⁵ Ta povezanost bo močna in pozitivna, če zakonsko predpisane kazni res odražajo mnenja izpraševancev o težah kaznivih dejanj.

⁶ Pričakuje se negativna povezanost, saj iz raziskave (Fajnzylber, Lederman in Loayza, 1998) izhaja, da ima višji BDP za posledico manj kriminalitete. Pričakujemo tudi višjo negativno povezanost tehtanega kot netehtanega indeksa, saj je tehtani indeks ustrežnejši kazalec kriminalitete.

2 Metoda

V tem razdelku bomo opisali vprašalnik in način zbiranja podatkov, tj. primerjav vseh možnih parov izbranih petnajstih kaznivih ravnanj in postopek, s katerim smo kaznivim ravnanjem pripisali ustrezno težo in izračunali indeks kriminalitete. Kazniva ravnanja so povzeta po raziskavi Kwana, Ipa in Kwana (2000). Zaradi primerjave teže z zakonsko zagroženo kaznijo in izračuna indeksov kriminalitete smo jih umestili v ustrezna kazniva dejanja po slovenski zakonodaji.

2.1 Opis vprašalnika

Z anketo smo želeli primerjati vse možne pare 15 tipologij kaznivih ravnanj, torej skupaj opraviti 210 primerjav. Oblikovali smo pet tipov vprašalnika, tako je vsak izpraševanec odgovoril na 42 vprašanj in s tem opravil 42 primerjav⁷. Demografska vprašanja (spol, starost, izobrazba in kraj biva-

nja) smo vključili v zadnji del vsakega vprašalnika. Kazniva ravnanja, ki smo jih med seboj primerjali, so naslednja: posilstvo, spolno nasilje, umor, fizični napad, rop, grožnje in izsiljevanje, roparska tatvina, vlom, tatvina, goljufije in ponarejanja, neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami, poškodovanje tuje stvari, nedovoljena posest orožja, javno spodbujanje sovraštva, nasilja in nestrpnosti ter podkupovanje in korupcija.

2.2 Umestitev izbranih kaznivih ravnanj v ustrezna kazniva dejanja

Pri opredeljevanju kaznivih dejanj ali prekrškov se zakoniki posameznih držav razlikujejo, zato smo za umestitev petnajstih kaznivih ravnanj v kazniva dejanja izbrali tista kazniva dejanja po slovenski zakonodaji, ki smo jih ocenili kot najboljši približek kaznivim dejanjem po hongkonški zakonodaji, uporabljenim v raziskavi Kwana in sodelavcev (2000)⁸.

Tabela 1: Umestitev 15 tipologij kaznivih ravnanj iz raziskave Kwana in sodelavcev (2000) v ustrezna kazniva dejanja po slovenski zakonodaji

15 kaznivih ravnanj, uporabljenih v raziskavi	Umestitev kaznivih ravnanj v izbrana kazniva dejanja	Kazniva dejanja, uporabljena v raziskavi Kwana in sodelavcev
Posilstvo	Posilstvo, 170. člen KZ-1	Rape
Spolno nasilje	Spolno nasilje, 171. člen KZ-1	Indecentassault
Umor	Umor, 116. člen KZ-1	Murder
Fizični napad	Huda telesna poškodba, 123. člen KZ-1	Seriousassault
Rop	Rop, 206. člen KZ-1	Robbery
Grožnje in izsiljevanje	Izsiljevanje, 213. člen KZ-1	Blackmailandintimidation
Roparska tatvina	Roparska tatvina, 207. člen KZ-1	Snatching
Vlom	Velika tatvina, 205. člen KZ-1	Burglary
Tatvina	Tatvina, 204. člen KZ-1	Theft
Goljufije in ponarejanja	Goljufija, 211. člen KZ-1	Deception, fraudandforgery
Neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami	Neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami, 186. člen KZ-1	Drug offense
Poškodovanje tuje stvari	Poškodovanje tuje stvari, 220. člen KZ-1	Criminal damages
Nedovoljena posest orožja	Nedovoljena proizvodnja in promet orožja ali eksploziva, 307. člen KZ-1	Possession of arms
Javno spodbujanje sovraštva, nasilja in nestrpnosti	Javno spodbujanje sovraštva, nasilja in nestrpnosti, 297. člen KZ-1	Unlawful society offense
Podkupovanje in korupcija	Korupcija, ZintPK	Bribery and corruption

⁷ Pri vsakem vprašanju se je izpraševanec odločil za tisto kaznivo ravnanje, za katerega je menil, da je težje med dvema ponujenima v primerjavo.

⁸ Ker je npr. »nedovoljena posest orožja« v slovenski zakonodaji prekršek, smo izbrana kazniva ravnanja umestili v izbrana kazniva dejanja, opredeljena v kazenskem zakoniku oz. zakonu o preprečevanju korupcije, saj je v KZ-1 kazniv zgolj manjši del koruptivnih ravnanj.

V primeru, ko bi bilo lahko kaznivo dejanje opredeljeno po več točkah zakona, smo se odločili za izbiro enega določenega kaznivega dejanja. Pri vsakem izmed treh opredeljenih parov pa smo izbrali tisto, ki je dobesedno opredeljeno v slovenskem kazenskem zakoniku. Npr. v primeru podkupovanja in korupcije smo izbrali korupcijo, ki smo jo definirali s pomočjo Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije. Umestitve kaznivih ravnanj so prikazane v tabeli 1.

Ustrezno izbrana kazniva dejanja smo v naši raziskavi uporabili pri določanju zagrožene kazni⁹ in pri pridobivanju podatkov o številu posameznih kaznivih dejanj v obdobju od 2004 do 2014¹⁰.

2.2.1 Populacija in vzorec

Ker smo želeli izmeriti težo kaznivih dejanj v Sloveniji, so bili ciljna populacija raziskave državljani Republike Slovenije, starejši od 16 let. Predvidevali smo, da osebe, starejše od 16 let, že ustrezno razumejo vsebino vseh kaznivih dejanj, ponujenih v primerjavo.

Vzorec je bil zbran po principu snežne kepe: prošnjo za sodelovanje v anketi smo prek elektronske pošte, forumov in družabnih omrežij poslali prijateljem in znancem in jih zaprosili, da prošnjo za sodelovanje posredujejo naprej svojim znancem. Anketiranje smo izvedli tudi s študenti in profesorji Fakultete za varnostne vede. Skupno je v raziskavi sodelovalo 331 izpraševancev, povprečna starost je bila 30,6 let, najstarejši izpraševanec je imel 87, najmlajši pa 16 let. Vrednosti statistik modus 21, mediana 26 in povprečje 30,6 let kažejo na desno asimetričnost spremenljivke starost, kar je razumljivo glede na večinsko sodelovanje študentov. To je tudi razlog, da je imelo največ izpraševancev srednješolsko izobrazbo. V anketi je 290 izpraševancev odgovorilo na vprašanje o spolu. Moških je bilo 98 (33,8 odstotka), žensk pa 192 (66,2 odstotka).

2.2.2 Izvedba anketiranja

Vprašalnike smo vnesli na spletno stran www.lka.si, spletno programsko orodje nam je omogočilo dokaj enakomerno porazdelitev vseh petih tipov vprašalnika med vse izpraševance. Anketa je bila aktivna marca 2015. Zbrali smo 331 vprašalnikov, od tega jih je bilo v celoti izpolnjenih 290. Z zbranimi odgovori smo dobili vsaj 100 primerjav za vsak par kaznivih ravnanj, iz katerih smo izračunali deleže.

3 Rezultati

V razdelku bomo predstavili zanesljivost uporabljenih vprašalnikov, izračun tež kaznivih dejanj s pomočjo Thurstonove metode, range kaznivih dejanj in izračun tehtanega indeksa kriminalitete. Veljavnost metode bomo potrdili s primerjavo rezultatov, tj. ocen tež kaznivih dejanj, izračunanih v Sloveniji in Hongkongu. Predstavili bomo tudi primerjave rangov kaznivih dejanj z zakonsko predpisano kaznijo v Sloveniji ter za leta 2004 do 2014 izračune koeficienta korelacije netehtanega indeksa kriminalitete z bruto domačim proizvodom. Vse analize smo opravili s programskim orodjem SPSS, različica 21, in MS Excel, različica 2013.

3.1 Zanesljivost vprašalnika

Zanesljivost vprašalnika smo za vsak tip vprašalnika posebej preverili s pomočjo Cronbachovega koeficienta alfa in ugotovili, da je bila vrednost omenjenega koeficienta pri vsakem tipu vprašalnika večja od 0,8. Zbrani podatki raziskave so tako glede na povprečje koeficientov 0,86 visoko zanesljivi, posledično lahko trdimo, da je bila izbira metode primerna.

3.2 Ocenjevanje teže kaznivih ravnanj

Vsak par kaznivih ravnanj se je v anketi pojavil dvakrat (vprašalniki so obsegali 210 primerjav), zato smo morali za izračun deležev združiti po dva para istih kaznivih ravnanj, pri čemer smo dobili 105 parov. Iz zbranih podatkov primerjav vseh možnih parov smo sestavili matriko (glej tabelo 2), ki vsebuje informacije o deležih. Vrednosti v matriki so deleži izpraševancev, ki so kaznivo ravnanje A ocenili kot težje od kaznivega ravnanja B. Za delež pri primerjanju kaznivega ravnanja s samim seboj (glavna diagonala matrike) pa smo določili vrednost 0,5.

⁹ Za izračun korelacije med izračunano težo kaznivega dejanja in leti zagrožene kazni.

¹⁰ Za izračun netehtane in tehtane vsote kaznivih dejanj na leto.

Tabela 2: Deleži izpraševancev, ki so kaznivo ravnanje A ocenili kot težje od B; deleži 0,5 na diagonali so primerjave kaznivega ravnanja s samim seboj

KR A																
KR B	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1	0,500	0,144	0,811	0,064	0,041	0,060	0,015	0,023	0,016	0,069	0,079	0,058	0,033	0,077	0,104	
2	0,856	0,500	0,876	0,244	0,113	0,145	0,047	0,024	0,025	0,109	0,134	0,068	0,104	0,090	0,165	
3	0,189	0,124	0,500	0,009	0,018	0,019	0,008	0,00	0,00	0,022	0,031	0,023	0,009	0,037	0,067	
4	0,936	0,756	0,991	0,500	0,198	0,297	0,138	0,079	0,032	0,277	0,380	0,044	0,237	0,412	0,375	
5	0,959	0,887	0,982	0,802	0,500	0,701	0,349	0,220	0,108	0,482	0,549	0,152	0,289	0,500	0,574	
6	0,940	0,855	0,981	0,703	0,299	0,500	0,289	0,161	0,130	0,265	0,398	0,134	0,220	0,400	0,456	
7	0,985	0,953	0,992	0,862	0,651	0,711	0,500	0,407	0,110	0,537	0,600	0,194	0,302	0,516	0,617	
8	0,977	0,976	1,000	0,921	0,780	0,839	0,593	0,500	0,417	0,610	0,669	0,319	0,382	0,580	0,650	
9	0,984	0,975	1,000	0,968	0,892	0,870	0,890	0,583	0,500	0,776	0,719	0,464	0,458	0,638	0,789	
10	0,931	0,891	0,978	0,723	0,518	0,735	0,463	0,390	0,224	0,500	0,683	0,367	0,285	0,504	0,733	
11	0,921	0,866	0,969	0,620	0,451	0,602	0,400	0,331	0,281	0,317	0,500	0,348	0,286	0,411	0,535	
12	0,942	0,932	0,977	0,956	0,848	0,866	0,806	0,681	0,536	0,633	0,652	0,500	0,553	0,734	0,762	
13	0,967	0,896	0,991	0,763	0,711	0,780	0,698	0,618	0,542	0,715	0,714	0,447	0,500	0,797	0,773	
14	0,923	0,910	0,963	0,588	0,500	0,600	0,484	0,420	0,362	0,496	0,589	0,266	0,203	0,500	0,629	
15	0,896	0,835	0,933	0,625	0,426	0,544	0,383	0,350	0,211	0,267	0,465	0,238	0,227	0,371	0,500	
Skupaj	12,906	11,499	13,944	9,347	6,947	8,268	6,064	4,787	3,494	6,075	7,162	3,621	4,088	6,737	7,561	

Stolpce smo nato uredili po naraščajočem vrstnem redu in kazniva ravnanja skladno s Thurstonovo metodo razporedili po vrednostih od najnižje od najvišje. Vsakemu smo pripisali razliko do lažjega kaznivega ravnanja (prva vrstica v tabeli 3). Izračunali smo povprečno vrednost razlik sosednjih kaznivih ravnanj, ki v našem primeru znaša 0,201 in tako dobili najboljšo oceno razlike med sosednjima kaznivima ravnanjema, s tem pa tudi »osnovno vrednost« za najlažje kaznivo dejanje tatvine (9). Nadaljnje »osnovne vrednosti« (glej tabelo 3) smo izračunali na naslednji način: 0,201 + 0,109 za kaznivo dejanje 12 – poškodovanje tuje stvari, 0,310 + 0,101 za kaznivo dejanje

13 – nedovoljena proizvodnja in promet orožja itd. Za izračun vrednosti v zadnji vrstici tabele 3 smo osnovne vrednosti preračunali na skalo z vsoto 100 in tako dobili ocene *teže* 15-ih kaznivih ravnanj in njihovo razvrstitev, od najlažjega do najtežjega. Skladno s Thurstonovo metodo smo s temi transformacijami dobili končne rezultate oz. *teže* vseh izbranih kaznivih ravnanj – glej tabelo 3. Umor (17,21), posilstvo (14,42) in spolno nasilje (11,93) so po mnenju anketirancev v Sloveniji zaznana kot najtežja kazniva ravnanja. Kazniva ravnanja, ki so bila zaznana kot najlažja, pa so tatvina (1,15), poškodovanje tuje stvari (1,77) in nedovoljena posest orožja (2,35).

Tabela 3: Razlike, osnovne vrednosti in teže izbranih kaznivih ravnanj, izračunane po Thurstonovi metodi

Kaznivo ravnanje	9	12	13	8	7	10	14	5	11	15	6	4	2	1	3
Razlike	0	0,109	0,101	0,067	0,285	0,071	0,103	0,026	0,047	0,134	0,102	0,259	0,584	0,436	0,489
Osnovne vrednosti	0,201	0,310	0,411	0,478	0,763	0,834	0,936	0,991	1,038	1,172	1,245	1,504	2,088	2,524	3,013
Teže	1,15	1,77	2,35	2,73	4,36	4,76	5,35	5,66	5,93	6,69	7,11	8,59	11,93	14,42	17,21

3.3 Indeks kriminalitete in korelacije z BDP

Za primerjanje mednarodnih trendov kriminalitete se najpogosteje uporablja kriminalitetno število, število kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev, ki ne upošteva dejanske teže posameznega kaznivega dejanja, ampak le seštevke obravnavanih kaznivih dejanj (Brvar, 2013).

Ker smo želeli primerjati tehtane in netehtane indekse in s tem ugotoviti, kako velike so razlike med njimi, smo izračunali tehtani in netehtani indeks kriminalitete. Za izračun smo uporabili podatke o številu kaznivih dejanj od 2004 do 2014¹¹ v Sloveniji (pridobljeni na spletni strani policije) in izračunanih ocen teže. Tu smo torej uporabili umestitev kaznivih ravnanj v kazniva dejanja, kot je opisano v razdelku 2.2.¹² Pri uporabi uradnih podatkov se je treba zavedati, da »podatke s področja kriminalitetne statistike zbirajo organizacije, ki so zasnovane za uveljavljanje zakona in reda« (Aebi et al., 2014). Ker smo primerjali samo razlike med indeksoma v Sloveniji in nismo poudarjali razlik med posameznimi državami, lahko povzamemo, da je uporaba statističnih podatkov policije v našem primeru primerna.

Za netehtani indeks smo najprej za posamezno leto izračunali vsoto vseh kaznivih dejanj in indeks s stalno osnovo v letu 2004. Izračunali smo indeks kaznivih dejanj, ki smo ga poimenovali *netehtani indeks* (UNCI), angl. Unweighted crime index (Kwan et al., 2000).

Netehtani indeks (UNCI) smo izračunali po obrazcu:

$$- UNCI_i = \frac{vsota\ KD_i}{vsota\ KD_{2004}} * 100, \text{ kjer } i \text{ predstavlja izbrano leto.}$$

Netehtani indeksi UNCI in vsote KD po posameznih letih so podani v prvem in petem stolpcu tabele 4. Upoštevač težo posameznega kaznivega dejanja smo za posamezno leto izračunali še tehtano vsoto.

Tehtano vsoto smo izračunali po obrazcu:

- *Tehtana vsota KD* = $W_1 N_1 + W_2 N_2 + \dots + W_{14} N_{14}$, kjer W_i predstavlja težo kaznivega dejanja i , N_i pa število kaznivih dejanj i na opazovanem območju v opazovanem letu.

Indeks kaznivih dejanj s tehtanimi vsotami, poimenovali smo ga *tehtani indeks* (oznaka *WCI*), angl. Weighted crime index (Kwan et al., 2000), smo enako izračunali kot indeks s stalno osnovo v letu 2004 (glej tabelo 4).

Tehtani indeks (*WCI*) smo izračunali po obrazcu:

$$- WCI_i = \frac{vsota\ KD\ s\ koef.\ teže_i}{vsota\ KD\ s\ koef.\ teže_{2004}} * 100, \text{ kjer } i \text{ predstavlja izbrano leto.}$$

Za izračun korelacij smo uporabili podatke o gibanju bruto domačega proizvoda (Statistični urad Republike Slovenije, 2015). Indeks bruto domačega proizvoda (označili smo ga *BDPI*) smo izračunali kot indeks s stalno osnovo v letu 2004 (glej tabelo 4).

Indeks bruto domačega proizvoda (*BDPI*) smo izračunali po obrazcu:

$$- BDPI_i = \frac{BDP_i}{BDP_{2004}} * 100, \text{ kjer } i \text{ predstavlja izbrano leto.}$$

¹¹ Pri podatkih od 2004 do 2007 smo upoštevali člene starega kazenskega zakonika (Kazenski zakonik (KZ), 2004).

¹² Kaznivo ravnanje korupcije smo pri izračunih izpustili, saj nismo imeli natančno definirane vrste korupcijskega kaznivega dejanja. Posledično nismo mogli pridobiti informacije o številu dogodkov tega kaznivega ravnanja v letih od 2004 do 2014.

Tabela 4: Rezultati izračunov netehtanega indeksa kriminalitete, indeksa BDP (osnova je leto 2004) ter surove vrednosti vsote in tehtane vsote KD, BDP – podatki za Slovenijo

Leto	Netehtani indeks (UNCI)	Tehtani indeks (WCI)	BDP indeks (BDPI)	Vsota KD	Tehtana vsota KD	BDP v tekočih cenah
2004	100	100	100	65000	143808	27673
2005	97	97	106	63353	139885	29227
2006	102	101	114	66138	145201	31555
2007	97	97	127	62966	139767	35153
2008	86	84	137	56171	120960	37951
2009	88	89	131	56922	127578	36166
2010	85	84	131	55138	121395	36220
2011	85	81	133	55451	116261	36868
2012	90	87	130	58664	125078	36006
2013	97	92	131	62753	132016	36144
2014	84	80	135	54496	115689	37246

V tabeli 4 lahko opazimo, da pri primerjanju tehtanega in netehtanega indeksa ne prihaja do večjih razlik. WCI se je od leta 2004 do leta 2014 zmanjšal za 20 odstotkov, UNCI pa za 16 odstotkov. Lahko torej trdimo, da se je stopnja kriminalitete znižala, po tehtanem indeksu nekoliko več. Največja razlika med indeksoma je bila leta 2013, tj. v vrednostih skromnih pet odstotnih točk. Tako majhne razlike lahko pojasnimo z majhnim deležem najtežjih kaznivih dejanj v Sloveniji. V primeru držav (pokrajin, mest) s sorazmerno večjim deležem najtežjih kaznivih dejanj, bi bile te razlike občutnejše.

V naši raziskavi smo ugotovili, da BDP in WCI negativno korelirata, saj je bila izračunana stopnja korelacije enaka $-0,8$. Ta rezultat potrjuje znane ugotovitve, da sta BDP in stopnja kriminalitete negativno povezana. To pomeni, ko se indeks BDP poveča, se stopnja kriminalitete zmanjša, kar je skladno s pričakovanji, da se z rastjo BDP-ja izboljša socialno-ekonomski položaj prebivalstva in je zato kaznivih dejanj manj. Že Fajnzylber in sodelavci (1998) so ugotovili, da je korelacija med stopnjo kriminalitete in BDP-jem visoka in negativna. Podobno potrjuje tudi Hanžek (2008), da neenakost v družbi pripomore k višji stopnji kriminalitete.

Med tehtanimi vsotami kaznivih dejanj in BDP-jem smo za obdobje od 2004 do 2014 izračunali še koeficient determinacije; njegova vrednost je enaka $0,68$. To pomeni, da lahko kar 68 odstotkov spreminjanja vrednosti tehtanih vsot kaznivih dejanj pojasnimo s spreminjanjem BDP-ja, ostalih 32 odstotkov predstavljajo drugi dejavniki, ki niso zajeti v BDP-ju. Če vzamemo v primerjavo netehtane vsote in BDP-ja, je stopnja pojasnenosti le 61 odstotkov, zato lahko zaključimo, da

so tehtane vsote in WCI primernejši kazalci za prikazovanje in preučevanje obsega kriminalitete v Sloveniji.

3.3.1 Primerjava tež kaznivih dejanj z zakonsko predpisano kaznijo

Želeli smo ugotoviti, kako se dojemanje teže kaznivih dejanj sklada z zakonsko predpisanimi kaznimi, zato smo preverili povezanost med višino zakonsko predpisane kazni in prej izračunanimi težami posameznih kaznivih dejanj. Pri izračunih smo v vseh primerih upoštevali tisto višino kazni, ki ne upošteva posebnih okoliščin kaznivega dejanja (kaznivo dejanje strojeno na grozovit način, v hudodelski združbi, poniževalno itd.). Kaznivo dejanje korupcije smo v tem primeru izpustili, saj nismo imeli natančno opredeljene vrste korupcijskega kaznivega dejanja. Vse višine kazni in teže so prikazani na grafu 1.

Izračunali smo stopnjo korelacije med spremenljivkama »teža kaznivega dejanja« in »višina zakonsko predpisane kazni«, ki znaša $0,74$, kar pomeni, da sta spremenljivki visoko povezani. Kljub temu pa je pred primerjanjem treba poudariti, da v večini primerov na sodiščih ni izrečena najvišja zagrožena kazen in da so lahko rezultati primerjanj tež in višine kazni v posameznih primerih vprašljivi (npr. v primeru neupravičene proizvodnje in prometa s prepovedanimi drogami). Odstopanja so lahko nastala tudi zaradi potrebne umestitve kaznivih ravnanj v kazniva dejanja (tabela 1), npr. izpraševanci so ocenjevali težo kaznivega ravnanja fizični napad in ne kaznivo dejanje huda telesna poškodba.

Umor (3) je tisto kaznivo dejanje, ki ga Slovenci dojemajo kot najtežjega, izmerjena teža je 17,21 (glej tabelo 3). Tudi višina zakonsko predpisane kazni je v Sloveniji najvišja za umor. Zaznava izpraševancev, da je kaznivo dejanje umora (izmed 14 izbranih kaznivih dejanj, uporabljenih v analizi povezanosti) najtežje, se sklada z višino zakonsko predpisane kazni. Posilstvo je zaznano kot drugo, spolno nasilje pa kot tretje najtežje kaznivo dejanje v naši raziskavi. V obeh primerih je (razen v določenih izjemah) predpisana višina kazni do deset let zapora. Tudi tukaj lahko opazimo, da se dojemanje izpraševancev o teži kaznivih dejanj ujema s kaznijo, torej v našem primeru drugo najvišjo za izbrana kazniva dejanja. Največje razlike lahko na sliki 1 opazimo pri kaznivem dejanju št. 7 (roparski tatvini) in št. 11 (neupravičeni proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami). Glede na naše rezultate so izpraševanci kaznivo dejanje neupravičene proizvodnje in prometa s prepovedanimi drogami uvrstili na sedmo mesto, zagrožena kazen za tovrstno kaznivo dejanje pa znaša do 10 let (tudi več pri določenih pogojih). Izpraševanci so kaznivo dejanje roparske tatvine uvrstili na peto mesto, zagrožena kazen pa znaša do 10 let (razen določenih izjem). Do vidnejših razlik prihaja tudi pri kaznivem dejanju št. 5 (rop). Izpraševanci so ga glede na težo uvrstili na osmo mesto, zagrožena kazen za tovrstno kaznivo dejanje pa znaša do 10 let (razen določenih izjem). Najmanjše razlike pri zaznavi teže in višini kazni lahko opazimo pri kaznivem dejanju št. 2 (spolnem nasilju) in kaznivem dejanju št. 12 (poškodovanju tuje stvari).

Na grafu 1 smo kazniva dejanja označili kot na strani 7: 1 – posilstvo, 2 – spolno nasilje, 3 – umor, 4 – fizični napad, 5 – rop, 6 – grožnje in izsiljevanje, 7 – roparska tatvina, 8 – vlom,

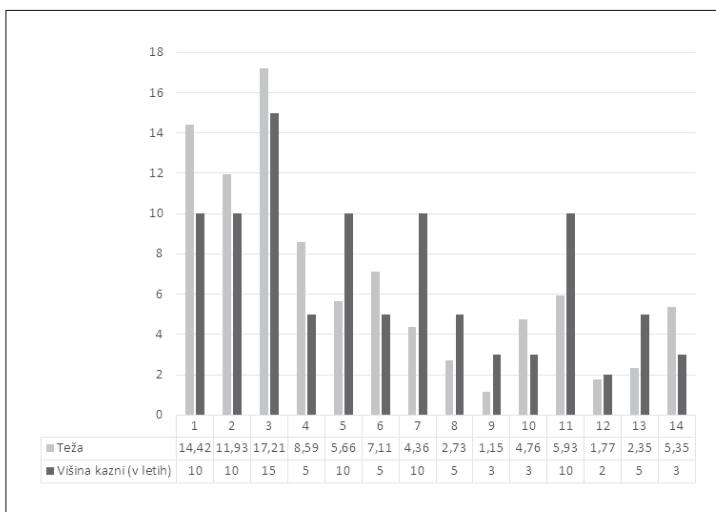
9 – tatvina, 10 – goljufije in ponarejanja, 11 – neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami, 12 – poškodovanje tuje stvari, 13 – nedovoljena posest orožja, 14 – javno spodbujanje sovraštva, nasilja in nestrpnosti.

Cilj naše raziskave je veljavno in zanesljivo merjenje teže kaznivih dejanj v Sloveniji, zato v naslednjem razdelku podajamo dejstva, ki potrjujejo ustreznost izbrane metode in veljavnost naših rezultatov.

3.4 Preverjanje veljavnosti metode in rezultatov

Da bi ugotovili, ali je v naši raziskavi uporabljena Thurstonova lestvica merjenja stališč ustrezna, smo uporabili enak nabor kaznivih ravnanj kot Kwan in sodelavci (2000) v Hongkongu in jih v vprašalniku kazniva ravnanja zapisali brez dodatnih razlag. V tabeli 5 so prikazane ocenjene teže kaznivih dejanj v Hongkongu in Sloveniji. Na podlagi teh vrednosti smo izračunali Pearsonov koeficient korelacije med ocenjenimi težami v raziskavi Kwana in sodelavcev (2000) ter našimi ocenami in ugotovili, da je izjemno visok (0,98). Ker so bili metoda in rezultati v Hongkongu dokazano veljavni (Kwan et al., 2000), smo s tem rezultatom preverili in potrdili veljavnost Thurstonove metode merjenja in rezultate naše raziskave. Predpostavljamo namreč, da v razvitem svetu (kamor Hongkong in Slovenija zagotovo sodita) ljudje zelo podobno dojemajo teže izbranih kaznivih ravnanj.

V tabeli 5 smo kazniva dejanja/ravnanja označili kot na strani 7: 1 – posilstvo, 2 – spolno nasilje, 3 – umor, 4 – fizični napad, 5 – rop, 6 – grožnje in izsiljevanje, 7 – roparska tatvina,

Graf 1: Teže in višine zagrožene kazni za posamezno KD

Tabela 5: Teže kaznivih dejanj HK–SLO

KD (HK)/ KR (SLO)	9	12	13	8	7	10	14	5	11	15	6	4	2	1	3
Slovenija	1,1	1,8	2,3	2,7	4,4	4,8	5,3	5,7	5,9	6,7	7,1	8,6	11,9	14,4	17,2
Hongkong	1,1	2,3	2,5	3,3	2,1	4,8	6,3	10,4	11,9	6,4	8,4	7,1	3,9	12,5	16,7

8 – vlom, 9 – tatvina, 10 – goljufije in ponarejanja, 11 – neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami, 12 – poškodovanje tuje stvari, 13 – nedovoljena posest orožja, 14 – javno spodbujanje sovraštva, nasilja in nestrpnosti.

Veljavnost lahko preverjamo torej tako, da primerjamo skladnost rezultatov z drugimi merami teže kaznivih dejanj oz. skladnost rezultatov s teoretičnimi izhodišči. Prvo možnost smo uporabili pri primerjavi z rezultati Kwana in sodelavcev (2000), kot tudi z izračunom korelacije ocenjenih tež kaznivih dejanj z zakonsko predpisanimi kaznimi. Tudi tu razmeroma močna korelacija (0,74) potrjuje veljavnost, kot jo potrjuje tudi močna negativna korelacija z BDP-jem. Tu pa smo uporabili drugo možnost preverjanja veljavnosti, saj smo se oprli na negativno povezavo med BDP-jem in stopnjo kriminala, ki ima teoretično podlago (Fajnzylber et al., 1998).

Zanesljivost uporabljene metode smo prikazali že v razdelku 3.1, ko smo zapisali, da so glede na povprečne koeficientov Cronbachovega alfa 0,86 uporabljeni vprašalniki visoko zanesljivi. Posledično lahko trdimo, da je bila izbira metode primerna.

4 Razprava

V nekaterih državah že uporabljajo kompleksnejše metode, ki omogočajo natančno merjenje družbenega zaznavanja stopnje kriminalitete (Black, 1979; Svetek, 2006) ter pri izračunu upoštevajo oceno teže posameznih kaznivih dejanj. Na primer v Kanadi od leta 2009 naprej izračunavajo tehtani indeks kriminalitete, katerega uteži temeljijo na dolžinah zapornih kazni in pogostosti posameznih kaznivih dejanj (Statistics Canada, 2009). Kwan in sodelavci (2000) so v raziskavi, opravljeni leta 2000 v Hongkongu, s Thurstonovo metodo izračunali teže petnajstih kaznivih dejanj. Ravno tovrstne raziskave omogočajo natančno merjenje družbenega zaznavanja kriminalnih dogodkov, izračun tež kaznivih dejanj ter indeksa kriminalitete. Ker Slovenija še nima razvitega podobnega modela za spremljanje in ocenjevanje stopnje kriminalitete (Svetek, 2006), smo marca 2015 izvedli anketo o zaznavanju teže kaznivih ravnanj.

S primerjavo rangov in tež kaznivih dejanj v Hongkongu in Sloveniji smo želeli tudi potrditi veljavnost merjenja, zato

smo v nabor vzeli kazniva ravnanja¹³, ki so, kolikor je mogoče, enaka kaznivim dejanjem v hongkonški raziskavi. Za izračun indeksov kriminalitete smo izbrana kazniva ravnanja uvrstili med kazniva dejanja, opredeljena v slovenskem kazenskem zakoniku. Za izračun stopnje kriminalitete smo uporabili podatke policije o letnem številu zaznanih posameznih kaznivih dejanj.

Zanesljivost vprašalnika smo potrdili z visoko stopnjo Cronbachovega koeficienta alfa (višja od 0,8). Za izračun ocen tež kaznivih ravnanj smo uporabili Thurstonovo metodo za merjenje stališč. Kot najtežje je bilo zaznano kaznivo ravnanje umora (teža 17,21), sledi posilstvo (14,42) in spolno nasilje (11,93). Kot najlažja kazniva ravnanja so bila zaznana tatvina (1,15), poškodovanje tuje stvari (1,77) in nedovoljena posest orožja ali eksploziva (2,35). Izračunane teže nam povedo, da je umor zaznan kot 15-krat težje kaznivo dejanje kakor tatvina¹⁴, posilstvo kot osemkrat težje kaznivo dejanje kakor poškodovanje tuje stvari, itd. Z ugotovitvami o visoki teži, ki so jo izpraševanci v Sloveniji pripisali korupciji (6,53), in visoko šesto mesto med 15-imi kaznivimi ravnanji (med izsiljevanjem in neupravičeno proizvodnjo in prometom s prepovedanimi drogami), se lahko priključimo razpravi o razkoraku med ugotovitvami večine študij, ki kažejo na relativno nizko zaznavo razširjenosti korupcije v Sloveniji¹⁵, in manjšino, ki trdi prav nasprotno (Krašovec, Johannsen, Hilmer Pedersen in Deželan, 2014). V naši raziskavi so izpraševanci pripisali korupciji visoko težo in s tem verjetno potrdili tudi visoko raven zaznave njene razširjenosti.

Primerjava rezultatov naše raziskave in raziskave v Hongkongu je razkrila veliko usklajenost med ocenami tež ($\rho = 0,98$) in tako potrdila veljavnost naših rezultatov. To je pokazala tudi razmeroma visoka korelacija (0,74) med ocenjeni-

¹³ Vsa kazniva dejanja, vključena v hongkonško raziskavo, niso kazniva po slovenski zakonodaji, zato poimenovanje kazniva ravnanja. Za podrobnosti si oglejte tabelo 1.

¹⁴ Seveda tu ni na mestu posplošitev, da lahko petnajstkrat obsojenega tatu enačimo z morilcem, saj se zagotovo nihče izmed izpraševancev ne bi strinjal, da občuti enako viktimizacijo, če bi mu 15-krat vlomili v avto ali če bi ga umorili.

¹⁵ Na <https://www.transparency.org/research/cpi/> so podatki o Indeksu zaznave korupcije (CPI – Corruption perception index): Slovenija je leta 2015 zasedla 35. mesto (to pomeni 35. najmanj koruptivna država glede na zaznavo ljudi) med 168 državami.

mi težami kaznivih dejanj in zakonsko predpisanimi kaznimi (tu se ne upoštevajo posebne okoliščine kaznivega dejanja). V primeru, da bi bil to edini možen način preverjanja veljavnosti, bi za dodaten preizkus veljavnosti lahko s pomočjo statistik o sodbah izračunali povprečne dolžine zapornih kazni izbranih kaznivih dejanj in jih nato primerjali z ocenami tež kaznivih dejanj.

Analiza povezave tehtanega indeksa (WCI) kriminalitete z BDP-jem v izbranem obdobju 2004–2014 je pokazala, da sta WCI in BDP visoko negativno korelirana ($\rho = -0,8$). Ta rezultat potrjuje negativno povezanost BDP-ja in stopnje kriminalitete – neenakost v družbi je lahko razlog za višjo stopnjo kriminalitete (Fajnzylber et al., 1998; Hanžek, 2008). S to ugotovitvijo smo še na tretji način preverili veljavnost metode in rezultatov.

Za primerjavo tehtane in netehtane metode smo izračunali netehtani in tehtani indeks kriminalitete. Rezultati so pokazali, da med trendoma tehtanega in netehtanega indeksa ni občutnejših odstopanj. Od leta 2004 do 2014 so se vrednosti obeh indeksov znižale, pri čemer se je netehtani indeks zmanjšal za štiri odstotne točke več. Do največjih razlik med indeksoma, skoraj pet odstotnih točk, je prišlo leta 2011. Glavni vzrok za visoko stopnjo ujemanja indeksov vidimo v dejstvu, da imamo v Sloveniji majhno število težkih kaznivih dejanj. To smo zaznali tudi v celotnem obdobju med 2004 in 2014, v katerem kar 79 odstotkov vseh primerov štirinajstih kaznivih dejanj predstavljajo tatvine in velike tatvine, ki pa imajo zelo nizko težo.

Za primerjanje mednarodnih trendov kriminalitete se najpogosteje uporablja kriminalitetno število oz. število kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev, ki pa ne upošteva dejanske teže kaznivih dejanj, zajetih v definiciji. Primernejši kazalnik za primerjavo stopnje kriminalitete med mesti, regijami in državami bi bila torej tehtana vsota kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev. Tudi tu se pojavi več težav. Prva je ta, da se zakonodaja med državami razlikuje in lahko ima vsaka država drugačen nabor kaznivih dejanj. Rešitev bi bil enoten nabor kaznivih dejanj (za izračun indeksov), ki imajo dovolj podobno definicijo v vsaki državi in bi jih vključili v primerjavo. Tak izbor bi lahko predstavljala npr. kazniva dejanja, ki se uporabljajo v izračunih Eurostata. Izbor kaznivih dejanj bi moral biti tudi reprezentativen. Na primer, v naši raziskavi primeri 14 kaznivih dejanj, ki so vključena v tehtani indeks, predstavljajo približno 65 odstotkov vseh zaznanih primerov kaznivih dejanj Sloveniji v obdobju med 2004 in 2014¹⁶.

Kolikšna bi bila ustrezna spodnja meja deleža zaznanih kaznivih dejanj za reprezentativnost rezultatov, je odprto vprašanje za strokovno razpravo, odgovor pa zagotovo ni enoznačen.

V naši raziskavi smo izračunali in uporabili teže, ki odsevajo mnenje izpraševancev, ne Slovencev, saj vzorec ni bil reprezentativen. Treba bi bilo torej oceniti teže izbranih kaznivih dejanj, ki bi odražale mnenje vseh Slovencev, torej prebivalcev vseh geografskih enot, starostnih skupin, izobrazbenih stopenj itd. Glede na vse opisane načine preverjanja veljavnosti uporabljene metode in izračunanih tež, visokih korelacij (0,98 s težami v Hongkongu, 0,70 s predpisanimi kaznimi v Sloveniji, $-0,8$ s slovenskim BDP-jem) in na visoko zanesljivost zbranih podatkov si upamo trditi, da so v naši raziskavi izmerjene teže KD dober približek zaznavanja Slovencev.

V razvitih državah metode za spremljanje kriminalitete temeljijo na sistemu kriminalitetnih indeksov, tehtanju kaznivih dejanj in na izsledkih viktimoloških raziskav. Kot je omenjeno v uvodu, Slovenija še nima razvitega modela za spremljanje in ocenjevanje stopnje kriminalitete, ki bi pri izračunu vključeval tudi oceno teže posameznih kaznivih dejanj (Svetek, 2006). Naša raziskava zapolnjuje prav to vrzel, saj je prva raziskava v Sloveniji, ki se ukvarja z ocenjevanjem teže kaznivih dejanj in hkrati podaja veljavne izračunane ocene tež izbranih kaznivih dejanj ter izračune tehtanega indeksa kriminalitete za leta 2004 do 2014. Zavedamo pa se, da je Thurstonova metoda primerjanja v parih samo ena od možnih metod določanja teže kaznivega dejanja in jo lahko dopolnimo z drugimi oblikami merjenja oz. poskusi merjenja kriminalitete.

Policisti so pogosto prepuščeni lastni presoji pri dojemanju teže kaznivega dejanja (Forgas, 1980), sodnikom pa dajejo splošna pravila za odmero kazni možnost proste presoje¹⁷ za odmero kazni glede na težo in krivdo (Kazenski zakonik, 2008). Ena izmed možnosti za izboljšanje tovrstnega pristopa predstavlja metoda tehtanega indeksa oz. pripis uteži vsakemu kaznivemu dejanju (Stylianou, 2003). Ocene tež kaznivih dejanj bi torej lahko pomagale snovalcem kazenskega zakonika in sodnikom pri določanju višin kazni. Koliko bi morala biti presoja ljudi vključena pri določanju zakonskih kazni, je sporna tema, vendar vsekakor vredna razprave.

¹⁶ V raziskavi Kwana in sodelavcev (2000) pa je izbranih 15 kaznivih dejanj predstavljalo več kot 80 odstotkov vseh primerov registriranih kaznivih dejanj med letoma 1976 in 1996.

¹⁷ Prosta presoja sodnika je omejena z najnižjo in najvišjo predpisano kaznijo za določeno kaznivo dejanje.

Literatura

- Aebi, M. F., Akdeniz, G., Barclay, G., Campistol, C., Caneppele, S., Gruszczynska, B. et al. (2014). *European sourcebook of crime and criminal justice statistics 2014* (5th ed.). Finland: European Institute for Crime Prevention and Control.
- Akman, D. D., Normandeau, A. in Turner, S. (1968). Measurement of delinquency in Canada. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 58(3). Pridobljeno na <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5467&context=jcl>
- Black, D. (1979). Common sense in the sociology of law. *American Sociological Review*, 44(1), 18–27.
- Brvar, B. (2013). *Merjenje kriminalitete*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Pridobljeno na http://www.inst-krim.si/fileadmin/user_upload/Merjenje_kriminalitete-Bogomil_Brvar.pdf
- Cohen, M. A. (1988). Some new evidence on the seriousness of crime. *Criminology*, 26(2), 343–353.
- Fajnzylber, P., Lederman, D. in Loayza, N. (1998). *Determinants of crime rates in Latin America and the world, an empirical assessment*. Washington D. C.: TheWorld Bank.
- Ferme, J. in Kebe J. (2012). Kriminaliteta v Sloveniji v letu 2011. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(2), 85–102.
- Fishman, G., Kraus, V. in Cohen, B. (1986). A multidimensional approach to the problem of crime seriousness. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 10, 177–189.
- Forgas, J. P. (1980). Images of crime: a multidimensional analysis of individual differences in crime perception. *International Journal of Psychology*, 15(4), 287–299.
- Hansel, M. (1987). Citizen crime stereotypes - Normative consensus revisited. *Criminology*, 25(3), 455–485.
- Hanžek, M. (12. 3. 2008). Neenakost in kriminal. *RtvSlo.si*. Pridobljeno na <http://www.rtvsl.si/blog/matjaz-hanzek/neenakost-in-kriminal/8257>
- Hoffman, P. B. in Hardyman, P. L. (1986). Crime seriousness scales: public perception and feedback to criminal justice policy makers. *Journal of Criminal Justice*, 14(5), 413–431.
- Kazenski zakonik [KZ-1]. (2008). *Uradni list RS*, (55/08).
- Kazenski zakonik [KZ]. (2004). *Uradni list RS*, (95/04).
- Kolenc T., Kebe J. in Bukovnik A. (2014). Kriminaliteta v Sloveniji v letu 2013. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(3), 175–206.
- Krabbe, P. F. M. (2008). Thurstone scaling as a measurement method to quantify subjective health outcomes. *Medical care*, 46(4), 357–365.
- Krašovec, A., Johannsen, L., Hilmer Pedersen, K. in Deželan, T. (2014). Nevarnost sistemske korupcije v Sloveniji: spodbude in ovire. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(3), 207–220.
- Kwan, Y., Ip, W. C. in Kwan, P. (2000). A crime index with Thurstone's scaling of crime severity. *Journal of Criminal Justice*, 28(3), 237–244.
- Masters, R. in Roberson, C. (1990). *Inside criminology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Meško, G. (2008). *Kriminologija*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Mitar, M. (2002). Nekatera vprašanja o uporabi sekundarnih podatkov v raziskovanju kriminalitete. V G. Meško (ur.), *Vizije slovenske kriminologije* (str. 121–143). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka-polijsko varnostna šola.
- Parton, D. A., Hansel, M. in Stratton, J. R. (1991). Measuring crime seriousness: lessons from the national survey of crime severity. *British Journal of Criminology*, 31(1), 72–85.
- Pečar, J. (1992). *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo: Kriminološki, kriminalnopolitični in sociološki pogledi*. Radovljica: Didakta.
- Polič, M., Musek, J., Sabadin, A., Podlesek, A., Bajec, B., Kos, D. et al. (2010). *Izdelava postopkov vključevanja lokalne javnosti v postopek umeščanja jedrskih objektov: zaključno poročilo: projekt V5-0471*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Fakulteta za družbene vede.
- Sellin, T. in Wolfgang, M. (1964). *The measurement of delinquency*. Montclair: Patterson Smith.
- Skogan, W. G. (1975). Measurement problems in official and survey crime rates. *Journal of Criminal Justice*, 3(1). Pridobljeno na http://skogan.org/files/Measurement_Problems_Official_Survey_Crime_Rates.pdf
- Statistics Canada. (2009). *Measuring crime in Canada: Introducing the crime severity index and improvements to the uniform crime reporting survey*. Pridobljeno na <http://www.statcan.gc.ca/pub/85-004-x/85-004-x2009001-eng.pdf>
- Statistični urad Republike Slovenije. (2015). *Bruto domači proizvod po: meritve, leto*. Pridobljeno na http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/viewplus.asp?ma=H236S&ti=&path=../Database/Hitre_Repozitorij/&dang=2
- Stylianou, S. (2003). Measuring crime seriousness perceptions: what have we learned and what else do we want to know. *Journal of Criminal Justice*, 31(1), 37–56.
- Svetek, S. (2006). Kriminaliteta v letu 2005. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57(2), 95–109.
- Thurstone, L. L. (1927). A law of comparative judgment. *Psychological Review*, 34(4), 273–286.
- Wilkins, L. T. (1980). World crime: to measure or not to measure. V G. R. Newman (ur.), *Crime and Deviance: A Comparative Perspective* (str. 17–41). London: Sage Publications.
- Wolfgang, M., Figlio, R. M., Tracy, P. E. in Singer, S. J. (1985). *National Survey of crime severity*. Washington DC: U.S. Government printing office.
- Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije [ZIntPK]. (2011). *Uradni list RS*, (69/11).

Measuring crime seriousness in Slovenia

Mateja Zorč, M.A. in Criminal Justice and Security, associate in forensic department at Deloitte d.o.o.
E-mail: mzorc@deloittece.com

Nace Čebulj, MSc., Junior Researcher at Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor and
PhD. student of Doctoral Programme in Statistics for Social Sciences, University of Ljubljana, Slovenia.
E-mail: nace.cebulj@fvv.uni-mb.si

Matevž Bren, Ph.D., Associate Professor of Research methods and Statistics, Faculty of Criminal Justice and
Security, University of Maribor and Researcher at the Institute of Mathematics, Physics and Mechanics, Slovenia.
E-mail: matevz.bren@fvv.uni-mb.si

The unweighted crime index (the number of reported crimes per 100.000 in the population), is among the most widely used methods in studying crime rates and trends in particular areas, and for analysing inter-country differences. Due to inappropriate calculations (number of cases of different crimes are simply aggregated), the results of unweighted methods are biased. Using Thurstone's method, we explore how Slovenian residents perceive the seriousness of fifteen different criminal offences. Our research was conducted on a non-representative sample. However, we confirmed the validity of selected methods and results obtained with high correlations between calculated weights and criminal offences in the Slovenian Criminal Code, with high negative correlations of the weighed crime index with GDP in Slovenia, as well as high correlation between our results and results of the similar study conducted in Hong Kong in the year 2000. For each year in the period from 2004 to 2014, we calculated the weighted crime index. This is the first study in Slovenia, where crime rates, using crime weights corresponding to public perceptions of crime seriousness, were explored. Similar analyses for comparing crime rates between countries, should also be performed.

Keywords: crime rates, inter-country comparisons, crime seriousness weights, Thurstone's method

UDC: 343.9